

DÜSBED

Sayı / Issue: 34(2023), Sayfalar / Pages: 626-634

Kitap İncelemesi/ Book Review

Received / Başvuru: 24/08/2023

Accepted / Kabul: 00.00.20XX

DÜNYEVİLEŞME

**BURHAN İŞLİYEN, DÜNYEVİLEŞME, TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYINLARI, ANKARA, 2018, 236 s. ISBN: 9786057580009.**

Mustafa SÖNMEZ*

Öz

Dünyevîleşme, dünya-ahiret dengesini dünya lehine bozmak demektir. İnsanın şehvî arzularına, dünya malına ve makamlarına taparcasına bağlanmasıdır. Ahireti bildiği ve inandığı halde dünyanın geçici menfaatlerini ahiretin ebedi nimetlerine tercih etmesidir. Bu durum, Hz. Peygamberin ifadesi ile bütün kötülüklerin kaynağıdır. Dünyevîleşme, aynı zamanda manevi ve bulaşıcı bir hastalık olup insanlık tarihi kadar eskidir. Dünyevîleşmenin sebepleri, 'dünya ve içindeki nimetlerin çekiciliği, dünya sevgisi, bu sevgiye dayalı olarak mal edinme ve biriktirme hırsı, makam ve şöhret kazanma hırsı, ahiret bilincindeki zafiyet, ebedilik arzusu, kişinin kendini yeterli görüp Allah'a muhtaç olmadığını zannetmesi, insan nefisine yerleşmiş olan cimrilik (şuhh) vb. gibi' durumlar dünyevîleşmenin sebepleridir. Bunun çaresi imanımızı güçlendirmek, Kur'an ve sünnet çerçevesinde takvâ dairesinde bir hayat yaşamaktır. Bu eseri tanıtmaktaki amacımız, dünyevîleşme hastalığına ve tehlikesine karşı okuyucuları uyarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dünyevîleşme, Dünya, Ahiret, Kur'an, Sünnet.

SECULARİZATİON

**BURHAN İŞLİYEN, SECULARİZATİON, TÜRKİYE DİYANET VAKFI PUBLICATIONS,
ANKARA, 2018, 236 p. ISBN: 9786057580009.**

Abstract

Secularization, means disrupting the balance of the world and the hereafter in favor of the world. It is the worshipping attachment of man to his lustful desires, worldly possessions and positions. Although, he knows and believes in the hereafter, he prefers the temporary benefits of the world to the eternal blessings of the hereafter. This situation, St. in the words of the Prophet, it is the source of all evil. Secularization is also a spiritual and contagious disease and is as old as human history. The causes of secularization, 'the attraction of the world and its blessings, the love of the world, the greed to accumulate and accumulate goods based on this love, ambition to gain power and fame, weakness in the consciousness of the hereafter, the desire for eternity, a person sees himself as sufficient and thinks that he is not in need of Allah, stinginess (shuhh) etc. settled in the human soul, situations such as 'are the causes of secularization'. The remedy is to strengthen our faith, it is to live a life in the circle of taqwa within the framework of the Qur'an and Sunnah. Our aim in introducing this work is to warn the reader against the disease and danger of secularization.

Keywords: Secularization, World, Hereafter, Qur'an, Sunnah.

GİRİŞ

Burhan İşliyen tarafından kaleme alınan “Dünyevîleşme” isimli bu eser, “Kur’ân-ı Kerim Açısından Dünyevîleşme, Sebep ve Sonuçları” adlı doktora tezinin Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları tarafından 2018 yılında basılarak kitap haline getirilmiş halidir.

İncelememizin konusunu oluşturan bu kitap, bir giriş ve üç ana bölümden, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Müellif, böyle bir eseri yazma nedenini ve eseri orijinal kılan sebepleri önsözde vermiştir. Ancak gerek Türkiye’de ve gerekse İslâm dünyasında ve Batı’da konuyla alakalı yazılmış yerli ve yabancı, eski ve yeni eserlerden bahsetmemiştir. Yazarın, dünyevîleşme ile ilgili ulaşabildiği yerli ve yabancı kaynakların bir listesini girişte sunması ve bunların muhteiyatlarından kısaca bahsetmesi iyi olurdu. Yazar, önsözde dünyevîleşme konusunda yapılan çalışmalarla ilgili olarak “ülkemizde bu konudaki araştırmaların son derece sınırlı olduğu tespit edilmiştir” demektedir ancak o sınırlı olan araştırmaların isimlerine değinmemektedir. Yine yazar, önsözde dünyevîleşme konusunda “yaptığımız araştırmalara göre bugüne kadar Kur’ân’ın bakış açısıyla konunun müstakil olarak değerlendirilmemiş olması günümüz Müslümanları açısından büyük bir eksiklik” demektedir. Girişte de bu çalışmanın Kur’ân merkezli olması nedeniyle söz konusu eksikliği bir nebze olsun gidermeyi amaçladığını dile getirmektedir (İşliyen, 2018, s. 6).

Müellifin, eserinin önsözünde dünyevîleşme ile ilgili “dünyevîleşme, adeta ruhlara uygulanan bir soykırımdır; fitratın tersyüz edilmeye çalışılması, insan maneviyâtının batıl olana boyun eğdirilmesinin adıdır” şeklindeki değerlendirmesi oldukça dikkat çekicidir. Ona göre dünyevîleşmeye karşı yapılacak mücadelede hevâ ve heves kontrol edilmedikçe, dünyaya saplanıp kaldıkça sadece dünyanın faniliğini, ahiret hayatının ebediliğini bilmek ve anlatmak yeterli olmayacaktır (s. 2).

Yazara göre dünyevîleşmeye karşı mücadele etmek, dünyadan faydalanmayı ve onun için çalışmayı terk etmek değildir. Aksine zamanı ve şartları iyi değerlendirerek gerekli tedbirleri almak ve meşru dairede ondan yararlanmakla söz konusu mücadele mümkün olabilir. Ona göre düşmanla mücadele etmek için bütün imkânlar seferber edilip meşru hedeflere meşru vasıtalarla giderken dünya nimetlerinden yararlanmak ve onun imkânlarını kullanmak dünyevîleşmek değildir (s. 3).

Yazar, girişte konunun önemini anlatırken dünyevîleşmenin, beşeriyetin ilk peygamberden itibaren kıyamete kadar yaratılış amacından sapmamak için mücadele ettiği en önemli

konulardan biri olduğunu söyler. Ona göre bu konu “tefsir, hadis, din psikolojisi ve siyer ilimleri açısından incelenmesi gereken bir alandır” (s. 6). Yazarın burada kelâm, akâid ve din sosyolojisi ilmini zikretmemesi bir eksiklikler. Çünkü dünyevîleşmenin diğere adı (tam örtüşmese de) sekülerleşmedir (İşliyen, 2018, s. 6; Doğan, 2001, s. 355). Sekülerleşme ise modern dönem sonrası inanç ve itikatta meydana gelen erozyon, zayıflama ve hatta inkârcılığın (ateizmin) bir ürünüdür. Ateizm ise teorik ve pratik diye ikiye ayrılır. Teorik ateizm inkârcılık ise, pratik ateizm dinden uzak bir yaşam biçimidir ki bunun Batı’daki adı sekülerizmdir (Yeşilyurt, 2017, s. 31). Burada bir insanın yaşadığı yirmi dört saatlik hayatının hiçbir dakikasında Allah ve din ya hiç bulunmamakta ya da yok denecek kadar az bulunmaktadır. Bunun temel sebebi ise ya inançsızlık ya da iman zayıflığı olabilir. Bu durumda olan bir insanın hevâ ve hevsine mağlup olması kaçınılmazdır. İşte dünyevîleşmenin temelinin büyük oranda buraya dayandığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu mesele temelde kelâm ve akâid ilminin de konusudur. Ayrıca dünyevîleşmenin/sekülerleşmenin toplumsal boyutu da olduğu için bu konu aynı zamanda din sosyolojisinin de alanına girmektedir. Dolayısıyla yazarın, meselenin din sosyolojisi boyutuna bakmaması bir eksiklik olarak kabul edilmelidir. Yazarın, bu eksikliği kitabın ikinci baskısında gidermesini umuyoruz.

Yazar, konunun amacını ‘insanın dünya hayatının geçici menfaatlerine aldanmamasını sağlamak için gerekli tedbirleri almasını ve bu hususta uyanık olmasını teşvik etmek ve bu vesile ile ahiret hayatını kazanmak için bilinmesi gerekenleri Kur’ân ışığında insanlara bildirmek’ olarak açıklamaktadır (s. 8). Konunun kapsamını anlatırken dünyevîleşmenin dindar olan yahut olmayan herkesi ilgilendirdiğini söylemektedir. Ona göre bir kişinin Allah’ın istekleri yerine kendi hevâ ve hevesine uyması, kitle iletişim araçlarını kullanırken zaman zaman harama yönelmesi, ibadette taviz vermeler, haram-helâl sınırlarını zorlama ve ahlâkî gevşeklik gibi hususların görülmesi dünyevîleşme olarak değerlendirilmektedir (s. 8-10).

Yazar, bu çalışmayı yaparken izlediği metot olarak Kur’ân-ı Kerim’in dışına çıkmadığını ve Kur’ân eksenli çalıştığını belirtmektedir. Sebep olarak da konunun çok uzayacağını ve içinden çıkılmaz hale geleceğini söylemektedir. Yazar, bu yaklaşımında ilk bakışta haklı gibi görünse de yine Kur’ân merkezli olmayı koruyarak diğere ilimlerden yararlanmayı ihmal etmeden bu çalışmayı daha zengin ve faydalı hale getirebilirdi. Yine Yazar, “bunu yaparken dünyevîleşmenin dini tanımayan, tamamen reddeden bir boyutta anlaşılması şekline değil, dindar kalarak ve hatta dindarlığın öyle olması gerektiğini savunarak dünyevîleşen anlayışı, yani dindarın dünyevîleşmesini incelemeye çalıştık” demektedir (s. 10). Ancak yazara göre dünyevîleşme dindar olan ve olmayan, inanan ve inanmayan herkesi ilgilendirdiğine göre bu

yaklaşım ile bu çalışmanın eksik kaldığını söyleyebiliriz. Kanaatime göre dördüncü bir bölüm olarak da “dünyevîleşmeyi dini tanımayan, hatta tamamen reddeden bir boyutta anlayanlara” yönelik yazılması bu kitabı daha değerli hale getirecektir. Bir sonraki baskısında bunların göz önünde bulundurulması çok iyi olur.

İçerik Analizi

Yazar, birinci bölümde konu ile ilgili kavramsal çerçeveden bahsederken ilk önce “dünya” kelimesinin etimolojik yapısına değinmektedir. Daha sonra dinlerin dünyaya, dünya ve ahiret hayatına bakış açılarına temas etmektedir. Ona göre dinlerin bir kısmı ahiret konusunda herhangi bir yorumda bulunmamış, bazıları ise ahiret hayatının varlığını kabul etmekle beraber dünya hayatına daha çok değinmiş ve inananlarını bu yönde teşvik etmiş, bazıları ise müntesiplerinin dikkatlerini ahiret üzerinde yoğunlaştırarak dünyaya ve dünya nimetlerine karşı uzak ve ilgisiz durmanın erdem olduğunu onlara bildirmiştir (s. 12-13).

Yazar, eserinin hemen her yerinde dünyevîleşme ile ilgili yapılan çok çeşitli tanımlar aktarmaktadır. Bunların içerisinde önemli gördüğümüz üç tanesi şöyledir:

1. “Dünyevîleşme, dünyaya aşırı meyletme ve dünya-ahiret dengesini dünyanın lehine bozmaktır”(s. 1).
2. “Dünyevîleşme, Allah’ı ve ahireti unutarak büyük bir hırs ile dünyaya sarılmak, hiç yok olmayacakmış gibi dünya malına düşkün olmaktır”(s. 98).
3. “Dünyevîleşme, ebediliği, bir başka ifade ile ölümsüzlüğü bu dünyada aramaktır”(s. 109).

Yukarıda verilen her üç tanımda dinin dünyadan ve dünya hayatından arındırılması, Allah’ı ve ahireti unutarak ebediliğin burada aranması ve bundan dolayı dünyaya hırs ile sarılmak manaları karşımıza çıkmaktadır ki, bu da sekülerizmin ve sosyal (pratik) ateizmin diğer adıdır; hatta yazar, buna örtülü veya gizli dinsizlik diyenlerin olduğundan da bahsetmektedir (s. 18, 20).

Yazar, dünyevîleşmeyi ikiye ayırmaktadır. 1. Din dışı dünyevîlik, 2. Dine dayandırılan dünyevîlik. Ona göre modern dönemde “din dışı dünyevîlik” görülürken, post modern dönemde bunun yerini “dine dayandırılan dünyevîliğin” aldığını söylemektedir (s. 19). Ona göre bugün içinde bulunduğumuz durum dünyevîleşmenin bu ikinci şikkına daha uygun düşmektedir. Araştırmanın amacı da bu ikinci şık dünyevîliği anlatmaktır. Çünkü burada bahsi geçen dünyevîleşmekten maksat, dini reddeden ve vahyi kabul etmeyen çevrelerin dünyevîleşmesi (sekülerleşme) değil, aksine ibadetlerini yapan ve kendisini dindar olarak nitelendiren

çevrelerin dünya-ahiret dengesini dünya lehine bozmalarından kaynaklanan dünyevîleşmektir (s. 19).

Dünyevîleşme ve sekülerleşme ilişkisine de değinen yazar, bazı müelliflerin bu iki kavramı eş anlamlı olarak kullanmalarına rağmen kendisinin bu kanaatte olmadığını belirtir. Ona göre sekülerizm Batı’da ve İslam dünyasında farklı şekillerde algılanmaktadır. Batı’da sekülerleşme dini kurumlara ve din adamlarına karşı olmayı ifade ederken, İslam dünyasında sekülerleşme ile kastedilen genellikle dinî yaşantının zayıflaması ve dinden uzaklaşılması şeklindedir. Ona göre bundan dolayı sekülerizm demek dünyevîleşmek demek değildir. Çünkü sekülerizm dünyevîleşmenin daha ileri bir boyutudur (s. 28).

Yazar dünyevîleşme ile ilgili kavramlara da temas etmektedir. Ona göre dünyevîleşme kavramı Kur’an’da lâfzen bulunmayıp mana olarak vardır. Bu manayı ifade eden; istiğnâ, tekâsür, tefahür, metâ‘, gurûr, fitne, lehve’l-hadîs, nimet, zinet, kibir-tekebbür-istikbâr vb. gibi kavramlardır (s. 39-56). Yazara göre bu kelimeler ile Kur’ân’da mal varlıklarıyla ve güçleriyle övünerek üstünlük taslayan kimselerin nitelikleri anlatılmaktadır. Bu nitelikler, dünyevîleşmenin vasıfları olarak zikredilmektedir. Ayrıca Kur’ân’da bunlar “mütrefîn (mal ve servetleri nedeniyle şımarıp azan gruplar)” olarak da zikredilmektedirler (s. 56-58).

Yazar, çalışmasının “Kur’ân-ı Kerîm’e göre dünyevîleşme olgusunun mahiyeti, sebepleri ve tezahürleri” başlıklı ikinci bölümünde, Kur’ân’ın dünyaya bakışının üç şekilde olduğunu bunlardan ikisinin olumlu, üçüncüsünün ise olumsuz olduğunu anlatmaktadır. Ona göre bunlardan birincisi: “Dünya Allah Teâlâ’nın isim ve sıfatlarının tecelli ettiği, muhteşem ve olağanüstü sanatının sergilendiği bir mekândır”. Bu noktadan bakıldığında dünya kişiyi Allah’a götüren, imanını güçlendiren bir yerdir, dolayısıyla dünya bu yönüyle kötü değildir. İkincisi: Dünya ahiretin tarlası ve kazanç yeridir, imtihan mekânıdır; dolayısıyla ebedi yaşayacağımız yer olan ahiretimizi burada kazanacağımız için bu yönüyle de güzeldir, çirkin değildir (s. 59-60). Üçüncüsü: Dünyanın fani ve geçici olan yönüdür. Burada kötü olan bizzat dünyanın kendisi değil, dünyanın göz kamaştırıcı, çekici süsüne aldanıp ahireti unutmaktır (s. 59-60). Yazar, yukarıda geçen ilk iki madde ile ilgili Kur’ân’da dünyanın övüldüğüne dair açıklamalarda bulunmaktadır. O, dünyanın bu iki yönüyle güzel olduğunu, kötü olmadığını bu nedenle de Kur’ân’da övüldüğünü çeşitli ayetlerden örnekler vererek izah etmektedir (s. 60-68). Ancak yazar, yukarıda geçen üçüncü maddede dünyanın faniliği ve geçiciliği nedeniyle kişiyi yanılttığını, oyun ve eğlence yeri, aldatıcı bir metâ‘ ve süs/ziynet, mal ve evlat çokluğunda yarışılan bir mekân vb. özellikleriyle ebedi yaşanacak ahiret yurdundaki saadetini

kaybettirdiği için Kur'ân'da yerildiğini, kötülendiğini çeşitli ayetlerden örnekler vererek insanların şiddetle uyarıldığına dikkat çekmektedir (s. 68-82).

Dünyevîleşmenin mahiyetine de değinen yazar, bunu “dünya için yaşama ya da dünyayı önceleme” şeklinde anlatmaktadır. Dünyevîleşmenin beş çeşidinden bahseden yazar, bunlardan bir tanesinin inkârcılık ve ateizm şeklinde tezahür ettiğini, diğer dördünün ise, ‘kişinin bir yaratıcıya ve ahirete inandığı halde dünyayı ahirete bilerek tercih etmesi’ şeklinde görülmektedir. Yazarın altıncı madde olarak sunduğu konu ise dünyevîleşmeyle ilgisi olmayıp daha çok uhrevîleşmeyle ilgilidir, bu maddenin burada zikredilmesi kanaatimce uygun değildir (s. 86-87).

Yazar, dünyevîleşmenin sebepleri üzerinde de durmaktadır. Ona göre; ‘dünya ve içindeki nimetlerin çekiciliği, dünya sevgisi, bu sevgiye dayalı olarak mal edinme ve biriktirme hırsı, makam ve şöhret kazanma hırsı, ahiret bilincindeki zafiyet, ebedilik arzusu, kişinin kendini yeterli görüp Allah’a muhtaç olmadığını zannetmesi, insan nefesine yerleşmiş olan cimrilik (şuhh) vb. gibi’ durumlar dünyevîleşmenin sebepleridir (s. 90-115). Özellikle ‘içinde mala karşı aşırı düşkünlük, ihtiras, aç gözlülük, haset ve kıskançlığın da yer aldığı katı bir cimrilik gibi kötülükleri de kapsayan şuhh, her türlü dünya sevgisi ve ebediliği burada arama arzusu dünyevîleşmenin ana sebepleri arasında görülmektedir (s. 93-97-109-111, 113-115).

Yazar, Kur'ân'da dünyevîleşmiş üç farklı insan tipinin sunulduğunu kaydeder. Ona göre bunlardan ilki iktidarına güvenerek ulûhiyet dava eden Firavun ve Nemrut gibi önde olan ve ileri gelen (mele') şahıslardır. (Nemrut'un açıktan ismi geçmez), ikincisi malına ve zenginliğine güvenerek şımaran ve azan (mütref) Karûn gibileridir. Üçüncüsü ise ilmine ve âlimliğine güvenerek azan ve şımaran, ilmینی dünya menfaatleri için kullanan Bel'âm'dır. (Bel'am'ın da açıktan ismi geçmez) (s. 106, 112). Ona göre bunlar Kur'ân'da kendilerine verilen makam, mevki, servet ve ilim gibi Allah'ın nimetlerini –Allah'ı ve ahireti düşünmeyerek- nefis ve şeytana, hevâ ve heveslerine uyarak kötüye kullanmış (dünyevîleşmiş) kimseler olarak sunulmaktadır (s. 106, 112).

Yazar, dünyevîleşmenin somut tezahürlerine de temas etmektedir. Bunlar; ‘zevk ve sefa tutkusuna dalma, kulluk görevini yapmama, dünyevî değerlere ve nimetlere düşkünlük (vehn; ahirete karşılık dayanılmaz bir şehvetle dünyayı tercih etme, dünyayı fazla sevip ölümü çirkin görme- s.118); dünyayı hayatın gayesi edinme, ahireti unutup dünya hayatına ve menfaatlerine dalarak onlara çakılıp kalma, dini inanç ve değerler olan şeâiri (İslam'ın kutsal saydığı ve yerine getirilmesini ve korunmasını istediği kendisine has alâmet, nişan, gösterge ve sembolleri) küçümseme, arzu ve isteklerin (hevâ ve hevesin) esiri olup bunları kendisine ilah edinme,

sınırsız tüketim ve lüks tutkusu, dünyevî nimetlerle şımarma ve kibirlenme, Allah'ın vereceği mükâfatın üstünlüğünü unutmama, bencillik vb. gibi' durumlardır (s. 115-142).

Yazar, Kur'ân'da şımarıklığın farklı versiyonlarının ve görüntülerinin anlatıldığı “eşir (şımarık ve küstah), betar (çalım satma, şımarma), mütfef (mal ve servetleri nedeniyle şımartılıp azma), merah (kibir ve azamet) ve ferah (mal ve servet sebebiyle ferahlayıp sevinme ve şımarma)” gibi kelimelerin anlamlarına dikkat çeker (s. 134).

Yazar, üçüncü bölümde “dünyevîleşmenin insan ve toplum hayatına etkileri ve buna karşı Kur'ân'ın önerdiği tedbirler”den bahsetmektedir. Ona göre dünyevîleşme insan karakterini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumda dünyevîleşen insan karakterinde zulüm, fesad, kötülükleri ve haramları işlemekle sonuçlanan Allah'ı unutmak; aç gözlülüğün, kanaatsizliğin, doyumsuzluğun hâkim olduğu sıkıntılı ve dar bir geçim hayatı; şirk, haset, vurdumduymazlık; yani Allah'ın emir ve yasakları karşısında duyarsız, helal ve haramları işleme konusunda umursamaz, iyiliyi emretme/yayma ve kötülüğü nehyetme/engel olma hususunda gevşek ve zayıf davranma ya da tamamen duyarsız kalma, neme lazımcı olma vb. hususlar görülmektedir (s. 143-162).

Yazar, son olarak Kur'ân'ın dünyevîleşmeyi engellemeye yönelik irşadından bahsetmektedir. Ona göre bunlar; takvâ, kanaat, sekîne, infak, îsâr, adalet, zikir, muslih olma, zühd, bereket, ahiret mutluluğu, merhamet ve muhabbet, nefis tezkiyesi vb. gibi güzel hasletlerdir (s. 179-218).

Yazara göre, yukarıda sunulan hususlar, Kur'ân'ın dünyevîleşmeyi engellemeye yönelik aldığı önemli tedbirlerdendir. O, söz konusu tedbirleri dünyevîleşme hastalığına karşı sunulan birer ilaç ve panzehir olarak görmektedir (s. 179-219). Yazar, bu tedbirlere ve manevi ilaçlara başvurmayan kimselerin zamanla dünyevîleşeceğini, hatta daha ileri giderek sekülerleşeceğini söyler. O, dünyevîleşmiş ve sekülerleşmiş kimseler için “ehl-i dünya” ifadesini de kullanmaktadır (s. 180).

SONUÇ

Dünyevîleşme hemen hemen insanlık tarihiyle yaşıt olmasına rağmen son birkaç asırdır daha da artmış hatta günümüzde hemen herkesi kuşatmış bir manevî hastalıktır. Çaresi ise Kur'ân'ın sunduğu iman, salih amel ve ahlâki erdemlerdir. Eksiklerine rağmen, işte bu eseri değerli kılan şey bu hastalığa ve çaresine dikkat çekerek insanlar nezdinde farkındalık oluşturmaya çalışmasıdır. Bu nedenle kanaatimce bu eser, ülkemizde bu alanda görülen boşluğu büyük oranda dolduracak niteliktedir. Söz konusu eser, aynı zamanda bu alanda çalışma yapacak genç

akademisyenlere de yol gösterecektir. Eser, akademik bir çalışma olmasına rağmen aynı zamanda halkın anlayacağı bir dil ve üslupla yazılmıştır. Bu nedenle faydalı olacağı inancıyla bunu herkesin okumasını tavsiye ediyorum.

Ancak bu eser daha çok başta tefsir olmak üzere Temel İslam Bilimleri dikkate alınarak yazılmıştır. Hâlbuki Dünyevileşme ve Sekülerleşme konusu aynı zamanda sosyolojinin/din sosyolojisinin de konusudur. Sosyolojide/Din sosyolojisinde bu konuyla ilgili ‘İhsan Çapcıoğlu-M. Ali Kirman’ın yazdığı “*Sekülerleşme- Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*” isimli kitabı ile ‘Volkan Ertit’in yazdığı “Din (İslam) Merkezli Sekülerleşme Kavramı Yerine Metafizik Merkezli Sekülerleşme Kavramı”, isimli makaleye ve bu konuda yazılmış başka kitap ve makalelere bakılması gerekirdi. Çünkü sosyoloji/din sosyolojisi ile ilgili kaynaklarda olay farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Bu eserlerin görülmesi ve konuyla ilgili görüşlerin de buraya yansıtılması bu çalışmayı daha değerli yapacaktır. Bunun yapılmamış olması bir eksikliktir; bu nedenle ikinci baskıda bu eksikliğin giderilmesi gerekir.

Yine her eserde olabileceği gibi, bu eserde de sehven yazım hataları ve eksik yazılan kelimeler bulunmaktadır (s. 10, 12, 23, 95, 134, 171, 197, 210). Ayrıca yazarın bazı kavramların, kelimelerin sözlük anlamını verdiği halde dipnotta hiç kaynak göstermemesi, (s. 22-23, 44, 47, 185) ya da sözlüklerden değil, başka kitap ve makalelerden kaynak göstermesi (s. 23-25, 42-43) akademik açıdan bir eksiklik sayılmalıdır. Yine duruma göre daha az sayıda ayet meâli iktibas edilmesi gerektiği halde, yazarın bu çalışmasında hemen her konuyla ilgili olarak çok fazla sayıda ayet meâli metnini iktibas ederek naklettiğini görmekteyiz. Bu durum, eserin akademik üslubunu bozmakta ve onu vaaz kitabı üslubuna yaklaştırmaktadır. Böyle yapmak yerine yazarın o ayet meâli metinlerine dayanarak kendi ifadesiyle anlatımlarda bulunması akademik açıdan daha uygun olurdu. Örnek olarak, çoğunlukla ayetlerle anlatım şekli, s. 70’deki üçüncü paragraf ve 117 deki birinci paragraf ve 180 deki 2. ve 4. paragraf ve 211. sayfadaki gibi olsa daha iyi olurdu. Yine bazı ayetlerde tekrarlar var. Mesela, s. 88, 147, 149, 194. sayfalarda Tahâ sûresi 124-126. ayetler tekrar edilmiş; s. 3, 81, 97, 120, 122. sayfalarda ise Tevbe sûresi 38. ayet tekrar edilmiş. Gerek tekrarlar ve yazım hataları olsun gerekse işaret edilen diğer eksikliklerin bir sonraki baskıda göz önünde bulundurularak eserin yeniden gözden geçirilmesi ve belirtilen ilavelerin yapılması, yapıcı eleştirilerin dikkate alınması bu kıymetli eseri daha mükemmel hale getirecektir. Bu vesile ile kitabın yazarına çok teşekkür ediyor, bundan sonra da alana katkı sağlayacak yeni ve kıymetli eserler vereceğine inanıyorum.

KAYNAKÇA

Çapcıoğlu, İ - Kirman, M. (2015). Sekülerleşme- Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar, Otto Yayınları.

Doğan, D. M.(2001). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Vadi Yayınları.

Ertit, V. (2020). "Peter Berger ve Sekülerleşme". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 16. Özel Sayı 1. (194-214).

Ertit, V. (2014). "Birbirinin Yerine Kullanılan İki Farklı Kavram: Sekülerleşme ve Laiklik", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 1.

Ertit, V. (2017). "Din (İslam) Merkezli Sekülerleşme Kavramı Yerine Metafizik Merkezli Sekülerleşme Kavramı". *Mütefekkir* 4 / 8. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.375188>. (Erişim tarihi: 03. 10. 2023).

İşliyen, B. (2018). *Dünyevîleşme*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yeşilyurt, T. (2017). *Çağdaş İnanç Problemleri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.